

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ПОЛІТОЛОГІЯ

**Методичні вказівки до виконання самостійної роботи
для студентів спеціальності 201 «Агрономія»
денної форми навчання**

ЛУЦЬК 2018

УДК 321.01 (07)
Ж 85

До друку

Голова навчально-методичної ради Луцького НТУ _____ В. І. Талах

Електронна копія друкованого видання передана для внесення в репозиторій Луцького НТУ
Директор бібліотеки _____ С. С. Бакуменко

Затверджено навчально-методичною радою Луцького НТУ,
протокол № ___ від «___» _____ 2018 р.

Рекомендовано до видання навчально-методичною радою факультету обліку та фінансів Луцького
НТУ, протокол № ___ від «___» _____ 2018 р.

Голова навчально-методичної ради факультету обліку та фінансів _____ А. Т. Московчук

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри гуманітарних наук та права Луцького НТУ,
протокол № ___ від «___» _____ 2018 р.

Завідувач кафедри гуманітарних наук та права _____ О. М. Жук

Укладачі: О. М. Жук, к.іст.н., доцент Луцького НТУ;
О. О. Піменова, к.соц.н., доцент Луцького НТУ

Рецензент: О. І. Ситник, к.політ.н., доцент Луцького НТУ

Відповідальний

за випуск: О. М. Жук, к.іст.н., доцент Луцького НТУ

Політологія : методичні вказівки до виконання самостійної роботи для студентів
Ж 85 спеціальності 201 «Агрономія» денної форми навчання /
О. М.Жук, О. О. Піменова. – Луцьк : Луцький НТУ, 2018. – 36 с.

Видання спрямоване на вивчення студентами закономірностей політичного процесу,
шляхів побудови правової держави, громадянського суспільства.

Методичні вказівки до виконання самостійної роботи призначені для студентів
спеціальності 201 «Агрономія» денної форми навчання.

Передмова

В умовах Болонського освітнього процесу, до якого приєдналася і Україна, актуального значення набуває самостійна робота студентів.

Основна ціль цього методичного посібника - зорієнтувати студентів в темах та формах самостійної роботи з курсу „Політологія”, а також розкрити сутність контролю по темам, які вивчаються самостійно, як в рамках аудиторних занять, так і в поза аудиторний час.

Вивчення суспільно-політичних дисциплін в технічних ВНЗ має свою специфіку. Студенти за досить короткий термін мають засвоїти основні положення політичної теорії в цілому, а також отримати чітке уявлення про окремі елементи політичної системи суспільства і політичні інститути як України так і інших країн. Саме тому, тільки активна самостійна робота над темами курсу дозволяє отримати стійкі соціально-політичні знання та сформулювати власну громадянську позицію з більшості питань.

Самостійна робота студентів охоплює всі теми курсу, які входять до навчальної програми. Більшість тем з курсу „Політологія” розглядаються на лекціях, але є теми, які цілком вивчаються студентами самостійно і, звісно, потребують більшої уваги з боку студентів. Проблеми розбудови української державності й відродження духовності, подолання інтелектуальної та духовно-світоглядної кризи ставить перед кафедрами соціально-гуманітарних дисциплін ВНЗ задачу підвищення наукового та виховного рівня викладання.

У цих умовах вивчення соціально-гуманітарних дисциплін у вищій школі є одним з важливих напрямків впровадження нової концепції гуманітарної освіти. Гуманізація освіти передбачає суттєву переорієнтацію ціннісних настанов, нормативних регуляторів, мети і завдань навчально-виховного процесу.

Впровадження в навчальний процес інтенсивних методів, орієнтованих на розвиток критичного самостійного мислення студентів, дозволяє розкрити сутність явищ в усій їхній повноті, розмаїтті та протиріччях, застосувати набуті знання, уміння і навички на практиці. Це має велике значення для підготовки кадрів, бо виховання високих моральних, громадянських якостей, милосердя поряд з професійною підготовкою — одна з головних задач вищої школи.

У запропонованій методичній розробці містяться рекомендації щодо організації, підготовки та проведення самостійної роботи студентів з урахуванням форм активізації пізнавальної діяльності.

Основні форми творчої самостійної роботи студентів.

Самостійна робота студентів з курсу „Політологія” має складатись з наступних видів роботи: підготовка рефератів по певним темам, реферування літератури з питань, що не

ввійшли до основного курсу, підготовка та здача модульних завдань. Для того, щоб самостійно підготуватись до цих занять студенти повинні докладно ознайомитись з літературою, список якої додається.

Робота з підготовки та написання рефератів:

Реферат – (від латинського – доповідати, повідомляти) – короткий виклад змісту одного або кількох документів, наприклад наукових статей з певної теми. Реферат є одним із перших видів науково-навчальних робіт, які виконують студенти у вузі. Це письмовий доробок студента з певної проблеми, що містить необхідний перелік літератури, елементи дослідження та конкретні висновки.

Існує багато видів рефератів. Науковці найчастіше мають справу з інформативними й розширеними, або зведеними, рефератами.

Інформативний реферат найповніше розкриває зміст документа, містить основні фактичні та теоретичні відомості. У такому рефераті має бути зазначено предмет дослідження й мету роботи; наведено основні результати; викладено дані про метод і умови дослідження; відбито пропозиції автора щодо застосування результатів тощо.

Розширений (зведений) реферат (багато джерельний, оглядовий), містить відомості про певну кількість опублікованих і неопублікованих, наприклад, архівних документів з певної теми, які викладено у вигляді зв'язаного тексту.

В структуру реферату входить: вступ, розділи, підрозділи, висновки та бібліографія. У вступі має бути обґрунтовані актуальність обраної теми, її взаємозв'язок з реальними потребами, ступінь освітлення проблеми, хронологічні або тематичні рамки, структуру, завдання.

В розділах та підрозділах має бути викладення конкретного матеріалу з проміжними висновками, і нарешті, загальні висновки. Бібліографія має бути оформленою згідно стандартів, з якими можна ознайомитись в бібліотеці, або на кафедрі.

Процес написання реферату має декілька етапів:

Обрання теми реферату та складання плану.

Цей етап передбачає знайомство з рекомендованою літературою, що включає в себе підручники, монографії, навчальні посібники, статі, тези, інформація, що міститься в інтернеті тощо. Аналізуючи літературу, студент може виділити проблемні питання та скласти план написання реферату. План може в подальшому корегуватися. В ньому мають бути відображені основні структурні одиниці реферату. Доцільним є, коли кількість основних розділів не перевищує 3-4-х. Одночасно слід скласти бібліографію реферату. Рекомендуємо студентам відразу групувати літературу за проблемами, що спростить обробку інформації.

Збирання й обробка матеріалу:

Студент проводить конспектування потрібної літератури, виписуючи головні тези. В подальшому їх доцільно згрупувати або по хронології публікації, або за проблемами. На основі цього можна буде зробити висновки як саме освітлена ця проблема, та яку оцінку дають їй інші дослідники. Для власних висновків слід провести збір статистичної та документальної інформації. При порівнянні власних висновків з тими, що вже є, робляться загальні підсумки.

Написання реферату:

Текст реферату має відповідати структурі, яка викладена у вступі. Статистичні дані краще оформити в вигляді таблиць, до яких мають бути текстові пояснення. Якщо студент підготував матеріал який передбачає прикладний аспект є доцільним вмістити певний ілюстративний інструментарій, який би наглядно демонстрував зміст реферату. Кожний розділ реферату має бути завершений коротко сформульованими висновками. Загальні висновки мають підсумовувати зміст проміжних висновків.

Перелік літератури до реферату складають в такій послідовності: 1) підручники та навчальні посібники, 2) довідкові та статистичні матеріали, 3) збірки документів, 4) монографії, 5) періодичні публікації.

Захист реферату:

Студент має усно викласти основні положення реферату, зробити висновки. Обов'язковою є відповідь на запитання викладача. Вони демонструють рівень володіння інформацією.

Підготовка наукової статті. Наукова стаття – один з основних видів публікацій. Вона містить виклад проміжних або кінцевих результатів наукового дослідження, висвітлює конкретне окреме питання, фокусує науковий пріоритет автора, робить матеріал надбанням фахівців.

Оптимальний обсяг наукової статті – 0,5 авторського аркуша (до 12 сторінок друкованого тексту через два інтервали).

Рукопис статті, крім основного тексту, має містити повну назву праці, прізвище та ініціали автора чи авторів, анотацію (на окремій сторінці), список використаної літератури.

Стаття повинна мати структурні елементи:

Вступ – постановка наукової проблеми, її актуальність, зв'язок з найважливішими завданнями науки й господарства України, значення для розвитку певної галузі науки або практичної діяльності (перший абзац, або 5 – 10 рядків);

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми та на яку спирається автор; труднощі при розробці даного питання, виділення невирішених питань у межах загальної проблеми, котрим присвячена стаття (0,5 – 2 сторінки машинописного тексту через два інтервали);

Формулювання мети статті (постановка завдання) передбачає назвати

головну ідею даної публікації, яка суттєво відрізняється від існуючих, доповнює або поглиблює уже відомі підходи; введення до наукового обігу нових фактів, висновків, рекомендацій, закономірностей.

Виклад змісту власного дослідження – основна частина статті. У ній

висвітлюються основні положення й результати наукового дослідження, особисті ідеї думки, отримані наукові факти, виявлені закономірності.

Висновок, у якому формулюється основний умовивід автора, зміст висновків і рекомендацій, їхнє значення для теорії й практики, суспільна значущість, коротко накреслюються перспективи подальших досліджень з теми.

В статті у правому верхньому куті першої сторінки розміщують прізвище та ініціали автора; за необхідністю вказують відомості, які доповнюють дані про автора. Ініціали ставлять перед прізвищем.

Рукопис статті повинен бути підписаний автором і направлений до редакції у двох примірниках. За необхідністю до нього додається дискета.

Підготовка тез наукової доповіді. Тези доповіді – це опубліковані до початку конференції матеріали, в яких викладено основні аспекти наукової доповіді.

Рекомендований обсяг тез наукової доповіді становить 2-3 сторінки машинописного тексту через 1,5-2 інтервали.

Суть тез доцільно викладати в такій послідовності: актуальність проблеми; стан розробки теми; наявність проблемної ситуації; основна ідея, положення, висновки дослідження, методи його досягнення; основні результати дослідження, їхнє значення. Посилання на джерела, цитати в тезах доповіді робляться рідко.

Формулювання кожної тези починається з нового рядка. Кожна теза містить самостійну думку, що висловлюється в одному або кількох реченнях.

Наукова доповідь – це публічне повідомлення, розгорнутий виклад певної наукової проблеми з висновками і пропозиціями. Структура тексту доповіді практично аналогічна плану статті й може складатися із вступу, основної й підсумкової частини.

Методика підготовки доповіді дещо інша, ніж статті.

Існують два методи написання доповіді. Перший полягає в тому, що дослідник спочатку готує тези свого виступу, на основі тез пише доповідь, редагує її й готує до виступу чи статті. Другий, навпаки, передбачає спочатку повне написання доповіді, а потім у скороченому вигляді – для ознайомлення з нею аудиторії. Вибір способу підготовки доповіді залежить від змісту матеріалу та індивідуальних особливостей науковця.

При написанні доповіді слід зважити на те, що за 10 хвилин людина може прочитати матеріал, надрукований на чотирьох сторінках машинописного тексту (через два інтервали). Обсяг доповіді становить 8-12 сторінок (до 30 хвилин).

Доповідь на 4-6 сторінок називається повідомленням.

Форми контролю самостійної роботи.

Форми контролю самостійної роботи різноманітні: співбесіда, опитування (усне й письмове), перегляд конспекту, (лекції й семінару), колоквіуми, заліки та іспити.

Якщо такі форми, як опитування, контрольна робота, заліки та іспити достатньою мірою відомі кожному викладачеві, то організація співбесід і колоквіумів може викликати труднощі.

Мета обов'язкових контрольних співбесід - визначення рівня знань студентами теоретичного й фактичного матеріалу згідно з програмами навчальних дисциплін, спецкурсів, спецсемінарів. Контрольні співбесіди можуть проводитися в навчальний (занесений до розкладу) й позанавчальний час (в години, відведені для консультацій і відпрацювань).

Контрольні співбесіди організовують і проводять, звичайно, з тими студентами, знання яких через певні причини не були оцінені на семінарах і спецсемінарах, в усних виступах чи письмових роботах, рефератах.

За темами, що винесені для самостійного вивчення студентами, повинні проводитися або індивідуальні контрольні співбесіди, або колоквіуми.

Колоквіуми як одна з ефективних форм контролю за рівнем і ступенем підготовки студентів можуть проводитися в усній і письмовій формі.

Кафедри визначають теми, кількість годин, час і форму проведення колоквіуму.

На семінарських заняттях їх доцільно проводити в усній формі. За два тижні до колоквіуму студентів знайомлять з переліком проблем, що виносяться на колоквіум, і рекомендованої літератури. Потім у години, що відведені для семінарського заняття, проводять колоквіум. Мета колоквіуму — виявити глибину знань, самостійно отриманих студентами за заданою темою. У процесі проведення колоквіуму (співбесіди) можна продуктивно вирішувати задачі, поставлені в ході співбесіди зі студентами за кожною темою. Тому можна проводити колоквіум за декількома темами (чи розділами) курсу.

Наведені форми й методи активізації самостійної роботи студента не вичерпують усього їх багатства й сприяють творчому пошуку нових. Однак застосування їх дозволяє розв'язувати головну задачу: стимулювати розвиток самодіяльності студентів в опануванні загальнолюдських цінностей, формуванні нового політичного мислення, підвищувати суспільну й політичну культуру, виробляти уміння використовувати набуті знання в повсякденній діяльності, самостійно оцінювати суспільні явища й події.

Методичні рекомендації для самостійного вивчення окремих тем з курсу „Політологія”.

Тема 1. Політологія: предмет, метод, структура.

План

1. Політологія в системі соціально-гуманітарних наук.
2. Прогностична функція політології.
3. Об’єктивні причини виникнення та процес становлення політики як сфери суспільного життя.
4. Наукові і побутові уявлення про політику.
5. Проблеми наукового аналізу політики.

Ключові поняття і терміни. *Політика, політологія, політична наука, предмет політології, функції політики, спеціальні політичні науки, історія політичних вчень, соціально-економічна теорія політики, витоки політики, структура політики, види політики.*

Список рекомендованої літератури

Основна:

1. Аляєв Г.Є. Політологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Г. Є. Аляєв. - Вид. 3-тє, випр. та допов. - Полтава : АСМІ, 2012. - 319 с.
2. Брегеда А. Ю. Основи політології: Навч. посібник. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2000. — 312 с.
3. Горлач Микола Іванович та Кремень Василь Григорович Політологія: наука про політику: Підручник для студ.ВНЗ // МОН України - Київ: ЦУЛ, - 2009. - 836с.
4. Піча В. М., Хома Н. М. Політологія : підручник для студ. вищ. закладів освіти. – 5-те вид., стер. – Л. : Новий Світ-2000, 2008. – 304 с.
5. Політологія : підручник // за ред. проф. М. П. Требіна - Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - Х. : Право, 2013. - 414 с.
6. Політологія: підруч. для студ. ВНЗ // за ред. О.В.Бабкіної, В.П.Горбатенка - К.: Академія, - 2010. -567с

Додаткова:

1. Аристотель. Політика / Перекл. з давньогр. О.Кислюка. – К.: Основи, 2000. – 237 с.
2. Політологія. Кн. перша: Політика і суспільство. Кн. друга: Держава і суспільство / А.Колодій, В.Харченко, Л.Климанська, Я.Космина. – К.: Ельга – Н, Ніка–Центр, 2000. – 584 с.
3. Політологія. Кінець ХІХ – перша половина ХХ ст. Хрестоматія / За ред. О.І.Семківа. – Львів: Світ, 1996. – 800 с.

Методичні рекомендації

При вивченні цієї теми, студент, насамперед, повинен визначитись з категоріями „політика”, „політична сфера”, з’ясувати природу і походження політики. Для цього він має звернутись до всесвітньої історії і пригадати, на якому етапі еволюції виникає організоване людське суспільство, і з чим це пов’язане. Найголовніше, що повинен усвідомити студент, це те, що політика є різновидом соціальної діяльності, яка виникає через необхідність в організації та координації життя суспільства. Політика, за своїм змістом, пережила складний процес трансформації, пов’язаний з ускладненням соціальної та громадської структури. Поясніть, як змінювалися погляди на об’єкт та суб’єкт політики, на різновиди політичних відносин.

Студент повинен знати, що сучасне розуміння політики дуже багатозначне - від трактування її як цілеспрямованої діяльності в державотворенні - до управління суспільством в цілому. Крім того, існує багато наукових підходів до визначення політики. Радимо з’ясувати особливості поглядів на сутність політики видатних вчених та громадських діячів минулого і сучасності (Аристотель, Платон, Н. Макіавелі, Т. Гоббс, А. Бентлі, А. Бірс, К. Маркс, Р. Шнайдер і інших)

Користуючись рекомендованою літературою, студент має самостійно з'ясувати особливості головних теоретичних підходів до вивчення політики – теологічного, комунікативного, конфліктного, нормативного, соціологічного, психологічного, антропологічного, а також визначити головні функції і політики, її суб'єкт та об'єкт згідно за кожною теорією.

В питанні про взаємозв'язок політики з іншими сферами суспільного життя потрібно звернути увагу на особливі взаємини між політикою і економікою. Треба замислитись над питанням: чому політичні дії дуже часто відображають економічні інтереси певної частки суспільства? В відповідній літературі є безліч прикладів про вплив політичних інтересів на економічні дії і навпаки. Студент має ознайомитись з ними і зробити висновки. При цьому, слід пам'ятати про існування в сучасній політичній думці двох різноспрямованих точок зору щодо первинності політики перед економікою чи навпаки.

Цікавим для вивчення є питання про політичне і неполітичне в житті суспільства. Для цього насамперед треба з'ясувати, яким чином пов'язані політика і влада. Потрібно вміти відповісти на питання: чому саме влада є головною метою і водночас головним знаряддям політичної діяльності, як саме реалізують політичну діяльність індивід, суспільство і держава.

Базуючись на аналізі багатозначності категорій політики, складності її взаємин з різними сферами суспільного життя, студент має зробити висновок про багатоманіття політології, як основної науки, що вивчає сферу політичного. Студент має знати, що хоча перші заклади вивчення політики були утворені ще в середині XIX ст., як самостійна наука політологія виникла лише в середині XX ст., саме тоді й було визначено предмет політології. Студент повинен знати, що таке теоретична політологія і прикладна, як саме відрізняється політологія як навчальна дисципліна від політології як науки. За допомогою рекомендованої літератури студент має з'ясувати функції політології і сутність її головних методів, зокрема нормативного, біхевіористського, системного, психологічного, історичного тощо.

Тема 2: Історія світової та вітчизняної політичної думки.

План

1. Особливості політико-релігійних доктрин Середньовіччя.
2. Порівняльний аналіз вчень Н.Макіавеллі та Ш.Монтеск'є про політику і державу.
3. Раціоналізм як основа політичного мислення політологів Нового часу.
4. Сучасна зарубіжна політологія: основні ідеї та напрями дослідження політики.
5. Діяльність та погляди М.Грушевського та В.Винниченка, спрямовані на відродження української державності.

***Ключові поняття:** Автономія, авторитаризм, автохтони, анархізм, аристократія, віче, гуманізм, деспотія, демократія, імперія, консерватизм, конституціоналізм, конфедерація, місцеве самоврядування, націоналізм, національна держава, олігархія, охлократія, Просвітництво, сепаратизм, соборність.*

Список рекомендованої літератури

Основна:

1. Аляев Г.Є. Політологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Г. Є. Аляев. - Вид. 3-тє, випр. та допов. - Полтава : АСМІ, 2012. - 319 с.
2. Брегеда А. Ю. Основи політології: Навч. посібник. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2000. — 312 с.
3. Горлач Микола Іванович та Кремень Василь Григорович Політологія: наука про політику: Підручник для студ.ВНЗ // МОН України - Київ: ЦУЛ, - 2009. - 836с.

4. Піча В. М., Хома Н. М. Політологія : підручник для студ. вищ. закладів освіти. – 5-те вид., стер. – Л. : Новий Світ-2000, 2008. – 304 с.
5. Політологія : підручник // за ред. проф. М. П. Требіна - Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - Х. : Право, 2013. - 414 с.
6. Політологія: підруч. для студ. ВНЗ // за ред. О.В.Бабкіної, В.П.Горбатенка - К.: Академія, - 2010. -567с

Додаткова:

1. Аристотель. Політика / Перекл. з давньогр. О.Кислюка. – К.: Основи, 2000. – 237 с.
2. Політологія. Кн. перша: Політика і суспільство. Кн. друга: Держава і суспільство / А.Колодій, В.Харченко, Л.Климанська, Я.Косміна. – К.: Ельга – Н, Ніка–Центр, 2000. – 584 с.
3. Політологія. Кінець XIX – перша половина XX ст. Хрестоматія / За ред. О.І.Семківа. – Львів: Світ, 1996. – 800 с.

Методичні рекомендації

Вивчаючи матеріал теми, необхідно освоїти надзвичайно великий обсяг теоретичного матеріалу, який включає в себе історичні, філософські, правові, політичні та інші джерела суспільствознавчої науки. Формування цих першоджерел було пов'язане з різними стадіями існування суспільств, в яких відбувалася соціальна диференціація, зароджувалися та виникали державні утворення.

Найбільший інтерес для політології представляють вчення про державу і владу давньокитайських мислителів Конфуція, Лао-Цзи, Шан Яна. При вивченні політичної думки Стародавньої Греції і Риму необхідно пам'ятати, що античні філософи вводять в науковий обіг основні поняття, наприклад, - форми влади, політика. Вони намагаються аналізувати державний устрій, класифікувати форми державної влади, визначити найкращу, ідеальну форму правління. Особливу увагу необхідно звернути на вчення про державу і владу Платона і Аристотеля.

Студент має сам зробити висновок щодо впливу християнства на соціально-політичну думку Середньовіччя та наслідки цього для обґрунтування теологічної теорії політичної влади і походження держави. Зверніть увагу на ідеї А.Августина, Ф.Аквінського. Переходячи до вивчення політичної думки Нового часу, студент має усвідомити вплив гуманістичних гасел на розвиток політичної теорії. Необхідно звернути увагу на те, як відбувається звільнення філософських вчень від теології. З цим періодом пов'язана творчість Н.Макіавеллі, який вважається засновником раціонального розуміння політики.

Спираючись на соціально-економічні і політичні умови, які склалися в суспільствах Західноєвропейських країн, студент повинен розібратися в причинах зміни векторів політичних вчень.

Саме в цей період виникає ідея «природних прав особистості» та «суспільної угоди»; обґрунтовується необхідність розподілу влади; аналізуються цінності і механізми функціонування буржуазної демократії; формуються концепції прав людини і громадянина; виникає концепція правової держави.

В зв'язку з цим, студенту необхідно звернути увагу на погляди Ж.Бодена, Т.Гоббса, Дж.Локка, Ш. Л. Монтеск'є, Ж.-Ж.Руссо, І.Канта, Сен-Сімона, Фур'є, Оуена та інших.

Вивчаючи сучасну зарубіжну політичну думку, слід звернути увагу на те, що політологія в західних країнах відіграє значну роль як теоретична дисципліна, і як інструмент практичного впливу на різні соціальні процеси. Вивчаючи політичну думку українського суспільства, необхідно усвідомити, що Україна постійно перебувала під впливом Західної та Східної цивілізації.

Для того, щоб проаналізувати розвиток політичних ідей на терені нашої держави з прадавніх часів, студенту слід розглянути міфологічні уявлення прадавніх українців про політику, а також політичні ідеї мислителів Київської Русі.

При вивченні політичної думки XIX ст. слід звернути увагу на багатоманіття теоретичних течій і напрямів; розвиток політичних ідей, ідей соціального та національного визволення. В цей час зароджуються основні концепції буржуазної та соціалістичної думки: політичні уявлення Т. Спенсера, О. Контапро ліберальну державу; концепції правової держави І. Канта, громадянського суспільства Г.Ф. Гегеля; революційний шлях

перетворення суспільного ладу К.Маркса і Ф. Енгельса; ідеї реформаторського розвитку в руслі соціал-демократії Е. Бернштейна, К. Каутського і інших. Глибокий вплив на розвиток політичної теорії учинили В. Ленін, М. Вебер та багато інших вітчизняних та світових вчених

Студенту необхідно з'ясувати загальне і особливе в політичних течіях і напрямках українського суспільно-політичного руху XIX ст., звернувши особливу увагу на політичні концепції українських мислителів кін. XIX – XX ст., зокрема самостійницьких концепцій державної влади М.Грушевського, М.Міхновського, *В.Липинського*, Д.Донцова, державотворчі ідеї представників національно-державницького напрямку, соціалістичні концепції В.Винниченка та інших.

Тема 3. Політичні відносини. Влада як соціальне явище.

План

1. Основні форми політичних відносин.
2. Природа і джерела влади в сучасних політологічних системах.
3. Державна влада на Україні: особливості, проблеми, перспективи.
4. Мета влади та шляхи її досягнення.
5. Теоретичні концепції природи влади.

Ключові поняття і терміни. *Влада, система влади, політична влада, політичні відносини, верховенство влади, легальність, легітимність, вплив влади, ресурси влади, суб'єкт політичної влади, панування, авторитет влади, структура влади, харизма, моноцентричність влади.*

Список рекомендованої літератури

Основна:

1. Аляев Г.Є. Політологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Г. Є. Аляев. - Вид. 3-тє, випр. та допов. - Полтава : АСМІ, 2012. - 319 с.
2. Брегеда А. Ю. Основи політології: Навч. посібник. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2000. — 312 с.
3. Горлач Микола Іванович та Кремень Василь Григорович Політологія: наука про політику: Підручник для студ.ВНЗ // МОН України - Київ: ЦУЛ, - 2009. - 836с.
4. Піча В. М., Хома Н. М. Політологія : підручник для студ. вищ. закладів освіти. – 5-те вид., стер. – Л. : Новий Світ-2000, 2008. – 304 с.
5. Політологія : підручник // за ред. проф. М. П. Требіна - Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - Х. : Право, 2013. - 414 с.
6. Політологія: підруч. для студ. ВНЗ // за ред. О.В.Бабкіної, В.П.Горбатенка - К.: Академія, - 2010. -567с

Додаткова:

1. Аристотель. Політика / Перекл. з давньогр. О.Кислюка. – К.: Основи, 2000. – 237 с.
2. Політологія. Кн. перша: Політика і суспільство. Кн. друга: Держава і суспільство / А.Колодій, В.Харченко, Л.Климанська, Я.Косміна. – К.: Ельга – Н, Ніка–Центр, 2000. – 584 с.
3. Політологія. Кінець XIX – перша половина XX ст. Хрестоматія / За ред. О.І.Семківа. – Львів: Світ, 1996. – 800 с.

Методичні рекомендації

При вивченні цієї теми, насамперед, студент повинен з'ясувати, який саме сенс вкладається в поняття «політичних відносин», яку саме діяльність індивідів, соціальних груп та інших суб'єктів політики можна віднести до сфери політичних відносин. Треба чітко розуміти, що в основі різноманіття політичних відносин лежить як різноманіття соціально-значущих інтересів, так і намагання регулюючих органів і установ якимось чином узгодити ці інтереси чи забезпечити превалювання одних над іншими. Таким чином, студент має

розуміти, що форми політичних відносин – політична боротьба, компроміс, консолідація, конфлікт, конкуренція - це засіб регулювання соціальної взаємодії суб'єктів політики. Одним з найголовніших питань цієї теми є співвідношення політичних відносин та політичних інтересів в усьому їх різноманітті. Слід розуміти, що ці інтереси можуть виникати і поза політичної сфери, але для їх забезпечення потрібні політичні методи. Масштаб та сфера цих інтересів визначають і різні сфери політичних відносин від регіонально-етнічних до загально-світових.

На основі рекомендованої літератури студент має розібратись та визначити головні особливості типів політичних відносин. Однією з головних тез цієї теми є те, що в основі політичних відносин завжди лежить політична влада як засіб політичного впливу та головна мета політичної діяльності.

Слід пам'ятати, що влада - дуже складне і багатоманітне явище, що й обумовлює різноманіття її визначень. Студенту належить, користуючись відповідною літературою, з'ясувати структуру влади, її суб'єкт і об'єкт, розібратись з головними типами влади, її ресурсами та витоками (стимулювання, переконання, примус, богатство та знання), на які вона спирається. При цьому слід пам'ятати, що влада так само, як і політика, виникає на основі соціально-обумовленої потреби в управлінні і координації життя суспільства, і так само, як і політика, є соціальним явищем. В цьому зв'язку доцільним є розібратись з залежність між владою і авторитетом, майновим і соціальним станом носіїв влади тощо. Зверніть увагу, що політична влада та державна влада мають різний об'єм повноважень.

Важливим теоретичним блоком знань є розгляд головних концепцій політичної влади. Вивчення цього матеріалу допоможе краще з'ясувати історичні шляхи розвитку владних інститутів та відповідну зміну світогляду вчених і суспільства щодо влади як соціального явища.

Рекомендована література дає досить докладний перелік головних ознак політичної влади. В цьому зв'язку, студент має звернути особливу увагу на співвідношення легальності і легітимності влади та умов і засобів формування легітимності. Певну увагу слід приділити типології політичного панування, зокрема за класифікаціями М. Вебера (традиційне, харизматичне, легітимне) та Д. Істона. Практичним завданням з цього приводу може бути визначення типу легітимності політичної влади в українському суспільстві.

Для створення цілісної картини уявлень про політичну владу слід розібратись з засобами (залежність, незалежність, взаємозалежність, вигода) та методами (заохочення і примус, прямі та косвені) існування і здійснення влади на різних етапах суспільного розвитку. В тому числі, слід з'ясувати які саме особливості мали традиційні форми політичної влади (монархія, диктатура, демократія, егалітократія, аристократія, технократія, бюрократія, охлократія, олігархія, теократія, елітократія, мерітократія і т.д.). На основі отриманих знань студент повинен вміти дати характеристику головним особливостям структурного, легітимаційного та загального розвитку політичної влади на Україні.

Тема 4. Політична ідеологія. Основні ідейно-політичні концепції сучасності.

План

1. Спільні риси ліберальної, соціал-демократичної та консервативної ідеологій.
2. Занепад та різноманітність ідеологій в сучасній Україні.
3. Сучасний лібералізм: традиції та новації.
4. Перспективи неофашизму у постсоціалістичних країнах.
5. Протистояння Східної та Західної цивілізації: ідеологічні чи світоглядні корені.

Ключові поняття і терміни. *Ідеологія, політична ідеологія, лібералізм, нео консерватизм, марксизм, соціалізм, структура політичної ідеології, анархізм, соціал-демократія, фашизм.*

Список рекомендованої літератури

Основна:

1. Аляєв Г.Є. Політологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Г. Є. Аляєв. - Вид. 3-тє, випр. та допов. - Полтава : АСМІ, 2012. - 319 с.
2. Брегеда А. Ю. Основи політології: Навч. посібник. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2000. — 312 с.
3. Горлач Микола Іванович та Кремень Василь Григорович Політологія: наука про політику: Підручник для студ.ВНЗ // МОН України - Київ: ЦУЛ, - 2009. - 836с.
4. Піча В. М., Хома Н. М. Політологія : підручник для студ. вищ. закладів освіти. – 5-те вид., стер. – Л. : Новий Світ-2000, 2008. – 304 с.
5. Політологія : підручник // за ред. проф. М. П. Требіна - Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - Х. : Право, 2013. - 414 с.
6. Політологія: підруч. для студ. ВНЗ // за ред. О.В.Бабкіної, В.П.Горбатенка - К.: Академія, - 2010. -567с

Додаткова:

- 1.Аристотель. Політика / Перекл. з давньогр. О.Кислюка. – К.: Основи, 2000. – 237 с.
- 2.Політологія. Кн. перша: Політика і суспільство. Кн. друга: Держава і суспільство / А.Колодій,В.Харченко, Л.Климанська, Я.Космина. – К.: Ельга – Н, Ніка–Центр, 2000. – 584 с.
3. Політологія. Кінець ХІХ – перша половина ХХ ст. Хрестоматія / За ред. О.І.Семківа. – Львів: Світ, 1996. – 800 с.

Методичні рекомендації

Вивчення цієї теми слід починати з уточнення змісту поняття «ідеологія». Студент має усвідомити що в основі існування різних ідеологій лежить різноманіття соціальних, політичних, економічних інтересів різних верств населення, різноманіття моральних цінностей, і намагання обґрунтувати їх право на існування. Якщо ідеологія стає панівною, вона обслуговує інтереси панівної верстви населення навіть в збиток для інших верств. Слід пам'ятати, що ідеологія може бути використана як знаряддя маніпулювання масовою свідомістю, як основа існування певного політичного режиму. Ідеологічні концепції мають свої функції у суспільстві та методи їх реалізації. Розвиток інформаційного забезпечення населення не знімає загрози ідеологічного впливу.

Студент має звернути увагу на погляди щодо сутності і визначення ідеології Д. де Трассі, К. Маркса, Р. Міхельса, М. Вебера, О. Лемберга, Т. Парсонса, Р. Арона, Д. Белла і інших. Аналіз поглядів цих видатних вчених допоможе студенту зробити висновки щодо еволюції поглядів на ідеологію в історії політичної думки, а також щодо її соціально-політичних функцій.

Головну увагу слід приділити різноманітним ідеологічним доктринам сучасності і їх різновидам. Для визначення сутності тієї чи іншої ідеології студент має з'ясувати, які саме соціально-економічні, політичні та соціальні процеси призвели до її появи. Так, розглядаючи лібералізм, студент повинен пам'ятати, що головні принципи цієї ідеології сформувались в процесі боротьби нових буржуазних сил суспільства з політичною практикою абсолютизму та залишками феодального ладу. Саме тому значущими принципами лібералізму стали: парламентський лад, пріоритет особи і її прав, як основи будь якого суспільства, захист прав особи з боку держави, самообмежуваність державної влади, невтручання держави в економічну сферу, компроміс і консенсус – як зміст взаємодії законодавчої і виконавчої влади. Студенту слід пам'ятати, що оскільки суспільство повсякчас змінюється, змінюються і ідеології, що відображують інтереси тих чи інших верств. З цього приводу доцільним є порівняння ідей класичного лібералізму (Д. Локк, І. Бентам, А. Сміт) і нові ліберальні підходи (неолібералізм) (Е. Беверидж, Дж. Кейнс, Дж. Дьюї, Ф.Д. Рузвельт, Д. Белл). Слід зауважити, що сучасний неолібералізм є неоднорідною течією. Спираючись на рекомендовану літературу, студент має з'ясувати розбіжність між «правими» і «лівими» неолібералами, з'ясувати сутність теорії постіндустріального суспільства (Д. Белл, Дж. Гелбрейт) та, як її різновида, концепції інформаційного суспільства (З. Бжежинський, О. Тоффлер). Бажано зробити висновки щодо сучасного стану ліберальної думки.

Стосовно ідеології консерватизму студент має знати, що вона була антиподом ліберальної ідеології від початку свого виникнення, ставши свого роду реакцією старих верств населення на нові буржуазні перетворення. А отже, він захищав традиційні форми правління, збереження соціальної нерівності і станових привілеїв, збереження існуючих форм соціальної структури. Користуючись рекомендованою літературою студент повинен з'ясувати погляди на суспільство, владу та індивіда фундаторів класичного консерватизму (Ф. Шатобріан, Е. Берк, Ж. Местр, Луї де Боналд, Д. де Трассі) і сучасних прибічників консервативної течії (неоконсерваторів) (М. Тетчер, У. Поппер). Слід пам'ятати, що неоконсерватизм намагається пристосувати традиційні цінності консерватизму до реалій постіндустріального суспільства.

Складним є питання щодо соціалістичної ідеології. Студент повинен пам'ятати, що єдиної соціалістичної ідеології не існує. В конкретних питаннях політичної практики існує ряд істотних розбіжностей. Спираючись на літературу, рекомендуємо студенту порівняти погляди на державу, демократію, політичний устрій, політичні сили суспільного розвитку, індивіда, громадське суспільство таких течій соціалістичної думки як: домарксистського соціалізму, анархізму, соціал-демократії, комуністичної, ліворадикальної. Спираючись на знання, отримані в курсі історії, студент має визначити, які соціальні, політичні, економічні, теоретичні передумови призвели до появи фашизму як ідеології. Порівняйте особливості італійського і німецького фашизму. Аналізуючи сучасний рівень розвитку суспільства студент має пояснити, чому виникає неофашизм, чому неофашистські організації заборонені в більшості країн. Наприкінці вивчення теми студент має зробити висновки щодо спільних і відмінних рис сучасних ідеологічних доктрин.

Тема5: Політичні системи сучасності.

План

1. Шляхи трансформації тоталітарної політичної системи до демократичної (на прикладі країни).
2. Функціональна зміна ролі держави в авторитарному, тоталітарному та англо-американському типі політичної системи.
3. Фактори впливу на формування демократичних політичних систем.
4. Методи усунення політичної стабільності в авторитарних і демократичних суспільствах.
5. Напрямки сучасної трансформації політичної системи України.

Ключові поняття:*Політична система; політична організація; політичні відносини; політична стабільність; політичний плюралізм; політична трансформація; політичний фактор; авторитаризм; антагонізм; політичний апарат; індустріальне суспільство.*

Список рекомендованої літератури

Основна:

1. Аляев Г.Є. Політологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Г. Є. Аляев. - Вид. 3-тє, випр. та допов. - Полтава : АСМІ, 2012. - 319 с.
2. Брегеда А. Ю. Основи політології: Навч. посібник. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2000. — 312 с.
3. Горлач Микола Іванович та Кремень Василь Григорович Політологія: наука про політику: Підручник для студ.ВНЗ // МОН України - Київ: ЦУЛ, - 2009. - 836с.
4. Піча В. М., Хома Н. М. Політологія : підручник для студ. вищ. закладів освіти. – 5-те вид., стер. – Л. : Новий Світ-2000, 2008. – 304 с.
5. Політологія : підручник // за ред. проф. М. П. Требіна - Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - Х. : Право, 2013. - 414 с.
6. Політологія: підруч. для студ. ВНЗ // за ред. О.В.Бабкіної, В.П.Горбатенка - К.: Академія, - 2010. -567с

Додаткова:

1. Аристотель. Політика / Перекл. з давньогр. О.Кислюка. – К.: Основи, 2000. – 237 с.
2. Політологія. Кн. перша: Політика і суспільство. Кн. друга: Держава і суспільство / А.Колодій, В.Харченко, Л.Климанська, Я.Космина. – К.: Ельга – Н, Ніка–Центр, 2000. – 584 с.
3. Політологія. Кінець ХІХ – перша половина ХХ ст. Хрестоматія / За ред. О.І.Семківа. – Львів: Світ, 1996. – 800 с.

Методичні рекомендації

Вивчаючи цю тему студент повинен з'ясувати для себе сутність, характерні риси, етапи становлення політичних систем, їх ознаки та принципи функціонування. Політична система є дуже складним політичним механізмом, який суттєво впливає, як на всі сторони життя людини, так і на мотивацію повсякденної діяльності громадян. Політична організація суспільства бере свій початок з моменту виникнення в історії людства політики та держави, але її роль на той час була дуже обмеженою. З'ясуйте для себе причини такого явища.

Сучасні політичні системи починають складатися у період формування буржуазних суспільств, по-перше, як засіб існування демократії, і по-друге, як засіб для її забезпечення або знищення. Зверніть увагу, що система – це сукупність елементів, які впливають один на одного і знаходяться у стійкій цілісності. Т.Парсонс розглядав систему як сукупність економічної, політичної, соціальної і духовної підсистем, які виконують свої функції. Д. Істон розглядав систему як механізм формування і функціонування влади у суспільстві з метою перерозподілу ресурсів і духовних цінностей. Розгляньте основні функції політичних систем.

Структуру політичної системи складають такі елементи як державні, політичні органи та організації, політична культура та ЗМІ, громадянські рухи та політичні відносини, що з'єднують всі елементи.

З'ясуйте для себе, що тип політичної системи залежить від способу взаємодії та функцій її різних елементів. Призначення політичної системи – визначення курсу розвитку суспільства, інституціоналізація та легітимізація політичних інститутів, агрегування інтересів людей та комунікації між різними секторами суспільства. Мета існування політичної системи – підтримка стабільності у суспільстві як на користь певних політичних прошарків, так і всього суспільства.

Студент має бути добре ознайомлений з типологією та критеріями ідентифікації політичних систем. У політології виділяють декілька типологій політичних систем. За критерієм способу виробництва та присвоєння суспільних благ політичні системи підрозділяються на рабовласницькі, феодальні, буржуазні та соціалістичні (К.Маркс); за критерієм способу володарювання – на традиційні, харизматичні та раціональні (М.Вебер); по відношенню до навколишнього середовища підрозділяються на відкриті і закриті (К. Поппер); по змісту і формам правління системи можуть бути ліберальними, радикально-авторитарними, традиційними, популістськими та консервативними (Ж.Блондель); по типу політичної культури – англо-американськими, до індустріальними, тоталітарними (Г.Алмонд). З'ясувавши характерні риси цих типів політичних систем, студент повинен зосередити увагу на аналізі таких її різновидів, як демократична, авторитарна та тоталітарна. З'ясуйте для себе, як змінюються функції різних елементів – держави, політичних партій, тощо у періоди змін політичних систем.

Як практичне завдання студент повинен провести аналіз політичної системи України та зробити самостійні висновки.

Тема 6: Політичні режими: основні типи та напрямки трансформації.

План

1. Історичні форми виникнення і існування демократичного політичного режиму.
2. Умови виникнення та існування тоталітарних політичних режимів.
3. Олігархія: перехідна чи самостійна форма існування політичних режимів.
4. Шляхи трансформації політичних режимів (на прикладі країн за вибором студента).
5. Соціальні та економічні умови виникнення диктатури.

Ключові поняття: *Автократія, охлократія, теократія, політичний режим, політична влада, тоталітаризм, культ особистості, політична діяльність, права людини.*

Список рекомендованої літератури

Основна:

1. Аляєв Г.Є. Політологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Г. Є. Аляєв. - Вид. 3-тє, випр. та допов. - Полтава : АСМІ, 2012. - 319 с.
2. Брегеда А. Ю. Основи політології: Навч. посібник. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2000. — 312 с.
3. Горлач Микола Іванович та Кремень Василь Григорович Політологія: наука про політику: Підручник для студ.ВНЗ // МОН України - Київ: ЦУЛ, - 2009. - 836с.
4. Піча В. М., Хома Н. М. Політологія : підручник для студ. вищ. закладів освіти. – 5-те вид., стер. – Л. : Новий Світ-2000, 2008. – 304 с.
5. Політологія : підручник // за ред. проф. М. П. Требіна - Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - Х. : Право, 2013. - 414 с.
6. Політологія: підруч. для студ. ВНЗ // за ред. О.В.Бабкіної, В.П.Горбатенка - К.: Академія, - 2010. -567с

Додаткова:

- 1.Аристотель. Політика / Перекл. з давньогр. О.Кислюка. – К.: Основи, 2000. – 237 с.
- 2..Політологія. Кн. перша: Політика і суспільство. Кн. друга: Держава і суспільство / А.Колодій,В.Харченко, Л.Климанська, Я.Космина. – К.: Ельга – Н, Ніка–Центр, 2000. – 584 с.
3. Політологія. Кінець ХІХ – перша половина ХХ ст. Хрестоматія / За ред. О.І.Семківа. – Львів: Світ, 1996. – 800 с.

Методичні рекомендації

Вивчаючи тему «Політичні режими» студент повинен звернути увагу на те, що вона є продовженням теми «політичні системи». Якщо політичні системи є сукупністю взаємодіючих елементів, то політичні режими – це форми політичної влади.

Політичний режим – це сукупність методів і засобів володарювання, за допомогою яких влада досягає певної політичної мети. У свою чергу мета володарювання показує тип політичного режиму, який ми можемо визначити по характерним рисам – стану політичної культури і свідомості суспільства, технологічного і економічного розвитку країни, співвідношення прав і свобод індивіда і держави та влади і панування у суспільстві, від рівня розвитку громадянських рухів та громадянського суспільства у цілому.

Зверніть увагу, що головною метою вивчення цієї теми є надбання знань для самостійного аналізу політичного режиму, бо кожна політична система може існувати у вигляді декількох політичних режимів, наприклад авторитарна політична система може існувати у вигляді монархії або диктатури.

Пригадайте, що вперше основні типи політичних режимів сформулювали ще Платон та Аристотель – монархію, деспотію, демократію, аристократію, олігархію та політію. Потрібно звернути увагу на їх характерні риси, звернувшись до теми «Історія світової та вітчизняної політичної думки».

Усі існуючі політичні режими відрізняються один від одного за характерними рисами – владними інтересами; по рівню участі громадян у політичному житті; по структурі пануючих еліт, по характеру відносин між державою та суспільством і т.д.

Усі політичні режими існують у вигляді автократій або демократій. Зверніть увагу, що автократичні політичні режими з глибини віків існують як абсолютні та обмежені монархії, деспотії та диктатури, авторитарно-демократичні і тоталітарні устрої влади. Уясніть для себе, які риси політичного устрою держави та суспільства характерні для цього типу політичних режимів. Також треба знати, що такі фактори як рівень економічного та соціокультурного розвитку, наявність конфліктності у суспільстві, історичні традиції суспільства впливають на формування того чи іншого типу авторитарного політичного режиму. Особливу увагу зверніть на характеристику тоталітаризму, як феномену ХХ століття. Студент повинен знати, чому тоталітаризм у повному вигляді виник тільки у ХХ

столітті і може існувати у нових обличчях у наш час, якщо певні політичні сили прагнуть до повного контролю над суспільством.

Звернувшись до розгляду демократичних політичних режимів, слідє знати, що ці знання є фундаментальними. Основні принципи демократичних політичних режимів – виборність влади, періодична зміна влади, прозорість та публічність політичного життя, право на вибір любого громадянина, притаманні більшості демократичних політичних режимів, але мають свої особливості. Мета студента з'ясувати, чим відрізняються такі типи демократичних політичних систем як демократично-авторитарні, буржуазно-ліберальні, право консервативні, народно-демократичні та державно-бюрократичні.

Тема7: Демократія у сучасному суспільстві.

План

1. Преваги та недоліки пропорційної виборчої системи.
2. Демократія як засіб існування сучасного світу.
3. Порівняльний аналіз історичних форм демократії.
4. Чинники політичної трансформації в Україні.
5. Протириччя демократії.

Ключові поняття: *Абсентеїзм, авторитаризм, аполітичність, вибори політичні, виборчі системи, громадянське суспільство, група тиску (лобі), демократизм, коаліція, консенсус, конформізм, корупція, легітимація, парламентаризм, плебісцит, самоврядування, електорат.*

Список рекомендованої літератури

Основна:

1. Аляєв Г.Є. Політологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Г. Є. Аляєв. - Вид. 3-тє, випр. та допов. - Полтава : АСМІ, 2012. - 319 с.
2. Брегеда А. Ю. Основи політології: Навч. посібник. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2000. — 312 с.
3. Горлач Микола Іванович та Кремень Василь Григорович Політологія: наука про політику: Підручник для студ.ВНЗ // МОН України - Київ: ЦУЛ, - 2009. - 836с.
4. Піча В. М., Хома Н. М. Політологія : підручник для студ. вищ. закладів освіти. – 5-те вид., стер. – Л. : Новий Світ-2000, 2008. – 304 с.
5. Політологія : підручник // за ред. проф. М. П. Требіна - Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - Х. : Право, 2013. - 414 с.
6. Політологія: підруч. для студ. ВНЗ // за ред. О.В.Бабкіної, В.П.Горбатенка - К.: Академія, - 2010. -567с

Додаткова:

- 1.Аристотель. Політика / Перекл. з давньогр. О.Кислюка. – К.: Основи, 2000. – 237 с.
- 2.Політологія. Кн. перша: Політика і суспільство. Кн. друга: Держава і суспільство / А.Колодій,В.Харченко, Л.Климанська, Я.Космина. – К.: Ельга – Н, Ніка–Центр, 2000. – 584 с.
3. Політологія. Кінець ХІХ – перша половина ХХ ст. Хрестоматія / За ред. О.І.Семківа. – Львів: Світ, 1996. – 800 с.

Методичні рекомендації

Розглядаючи цю тему, студент повинен звернути увагу, що поняття «демократія» має декілька змістів – як форма і організація суспільного життя, яке тримається на рівних правах та свободах громадян, як форма державного устрою і влади і як теоретична модель універсального мислення, тобто як ідеологія.

Як суспільне явище демократія з'явилася у античному світі. У цьому зв'язку студенту слід звернутися до теми «Історія світової та вітчизняної політичної думки». Історичні форми демократії мали різний вигляд у політичній практиці, але усі вони поєднуються єдиними принципами – народовладдям, виборністю органів влади, рівними правами громадян, верховенством закону, змінністю влади, пріоритетом більшості над меншістю.

Розглянувши ці принципи, потрібно знати, як вони змінювалися при різних історичних формах демократії. З'ясуйте для себе, чим відрізняються такі форми як пряма (безпосередня), представницька (репрезентативна) і плебісцитна демократія. При вивченні цього питання студент знову повинен звернутися до розгляду ідеологічних течій Нового часу і сучасності, як то моделі ліберальної демократії (Дж.Локк).

Демократію як форму політичного устрою поєднують такі ознаки як гарантовані законом права і свободи громадян, прозорі вибори влади, плюралізм політичних течій і думок, політична зміна влади, існування системи спрямування і противаг. Зверніть увагу, що ці ознаки по-різному втілюються у практику політичного життя ліберальними (індивідуалістичні концепції), консерваторами (плюралістичні концепції) і соціал-демократами (колективістські концепції).

Зверніть увагу, що демократії притаманні демократичні процедури, найбільш важливими з яких є політичні вибори. Політичні вибори – це форма зміни та формування влади і спосіб вільного волевиявлення громадян. Для сучасної демократії характерні різні виборчі системи які мають національні особливості. Найчастіше застосовуються мажоритарна, пропорційна та змішана системи.

Мажоритарна виборча система застосовує принцип абсолютної або відносної більшості, коли претендент повинен набрати більшість голосів виборців.

Пропорційна виборча система застосовується у країнах з розвинутою партійною структурою. Змішана виборча система дозволяє більш адекватно відбивати політичні реалії у країнах з федеральним устроєм, наприклад, ФРН або у країнах, які стали на шлях політичної трансформації.

Студенти повинні з'ясувати для себе вади та переваги кожної з виборчих систем.

Політичні вибори можуть проводитися як президентські, парламентські, так і місцеві при виборах органів місцевого самоврядування. Вони забезпечують законність та легітимність влади, є механізмом регуляції політичних настроїв населення.

Зверніть увагу на явище абсентеїзму – свідомого ухилення виборців від участі у політичному житті і байдужому ставленні до своїх політичних прав та обов'язків, які характерні для сучасного стану розвитку демократії в Україні. Для закріплення знань проаналізуйте напрями політичної реформи політичного устрою нашої держави.

Тема 8: Держава в політичній системі суспільства. Структура владних органів.

План

1. Поняття держави та її ознаки.
2. Теорії виникнення держави та її функції.
3. Різновиди держави по формам правління і адміністративного устрою.
4. Рівні повноважень і функції державного і місцевого управління.

Ключові поняття та терміни. *Держава, державна влада, ознаки держави, абсолютна монархія, монархія, республіка, конституційна монархія, конституція, форма правління, парламент, уряд, виконавча влада, законодавча влада, судова влада, поділ влади, державний апарат, унітарна держава, федерація, конфедерація, правова держава, сепаратизм.*

Список рекомендованої літератури

Основна:

1. Аляєв Г.Є. Політологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Г. Є. Аляєв. - Вид. 3-тє, випр. та допов. - Полтава : АСМІ, 2012. - 319 с.
2. Брегеда А. Ю. Основи політології: Навч. посібник. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2000. — 312 с.

3. Горлач Микола Іванович та Кремень Василь Григорович Політологія: наука про політику: Підручник для студ.ВНЗ // МОН України - Київ: ЦУЛ, - 2009. - 836с.
4. Піча В. М., Хома Н. М. Політологія : підручник для студ. вищ. закладів освіти. – 5-те вид., стер. – Л. : Новий Світ-2000, 2008. – 304 с.
5. Політологія : підручник // за ред. проф. М. П. Требіна - Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - Х. : Право, 2013. - 414 с.
6. Політологія: підруч. для студ. ВНЗ // за ред. О.В.Бабкіної, В.П.Горбатенка - К.: Академія, - 2010. -567с

Додаткова:

- 1.Аристотель. Політика / Перекл. з давньогр. О.Кислюка. – К.: Основи, 2000. – 237 с.
- 2..Політологія. Кн. перша: Політика і суспільство. Кн. друга: Держава і суспільство / А.Колодій,В.Харченко, Л.Климанська, Я.Космина. – К.: Ельга – Н, Ніка–Центр, 2000. – 584 с.
3. Політологія. Кінець ХІХ – перша половина ХХ ст. Хрестоматія / За ред. О.І.Семківа. – Львів: Світ, 1996. – 800 с.

Методичні рекомендації

Перш ніж приступити до вивчення цієї теми, студент повинен усвідомити, що запропонований матеріал є одним з найважливіх в курсі «Політологія». Держава є центральним елементом політичної системи суспільства.

Починаючи вивчення теми, студент повинен ознайомитись з матеріалом, що розкриває поняття і природу держави. Оскільки в літературі є цілий ряд визначень держави, в навчальному посібнику ми запропонували ті, які найкраще висвітлюють сутність цього інституту.

Для більш чіткого усвідомлення сутності поняття «держава», а також для того, щоб з'ясувати її відмінність від додержавних форм організації суспільства (рід, плем'я) рекомендуємо розглянути її ознаки і функції. Студент повинен вміти пояснити зміст і значення кожної з ознак держави, в тому числі значення суверенітету, публічної влади, державного апарату тощо. В цьому зв'язку студент має простежити, як відносились до функцій держави представники різних ідеологічних і політичних течій. Стосовно теорій походження держави, студент має згадати, з чим було пов'язане виникнення теорії суспільного договору, і інших концепцій. Детально слід підійти до питання про типологію держав. Студент має знати, за якими критеріями можна класифікувати держави. Розглядаючи матеріал щодо конкретних форм правління (автократія, республіка) студент повинен вміти не лише дати їх визначення, але й вміти характеризувати їх різновиди та критерії типологізації. Для узагальнення матеріалу пов'язаного з аналізом форм державного устрою рекомендуємо скласти порівняльну таблицю головними пунктами якої будуть: конституція, громадянство, вищі органи влади, система права, судова влада, податкова система, грошова система і інше. Зробіть висновок, чим саме кардинально відрізняються унітарна держава, федерація від конфедерації.

Одним з найважливіших питань функціонування держави є система влади. Студент має згадати з пройденого матеріалу, коли саме виникає концепція поділу влади, з чим це було пов'язане, що таке «принцип взаємних стримувань і противаг». Слід пам'ятати, що в сучасній демократичній державі функціонують місцевий та центральний рівні влади. Спираючись на матеріал посібника студент має з'ясувати, які саме органи та інститути відносяться до кожної з гілок влади, до якого рівня. Обов'язково слід зробити висновок, які особливості має функціонування тієї чи іншої гілки влади на Україні. Слід пам'ятати, що система поділу влади залежить від форми правління і типу політичного режиму. Тому студент повинен вміти проаналізувати структуру виконавчої влади в різних типах держав, а також пояснити в яких випадках відбувається зрощення виконавчої і законодавчої влади, ознакою якого є наявність бюрократії і патерналізму.

Наступним завданням студентів є пояснення поняття «правова держава» та «соціальна держава». Тут важливо з'ясувати, чому до найважливіших принципів соціальної держави відноситься солідарність та субсидарність, що це означає. Матеріал з історії політичної думки допоможе згадати, коли саме виникають концепції правової держави, з якими історичними процесами це було пов'язано. Використовуючи матеріал навчального посібника

і рекомендованої літератури, студент має з'ясувати які саме ознаки правової соціальної держави вже сформувались на Україні, які ще знаходяться в стадії формування.

Тема 9: Громадянське суспільство.

План

1. Еволюція поглядів на сутність і структуру громадянського суспільства.
2. Моделі громадянського суспільства.
3. Функції інститутів громадянського суспільства.
4. Становлення місцевого і регіонального рівнів самоврядування в Україні.
5. Фактори впливу на становлення громадянського суспільства в Україні.

Ключові поняття: *Громадянське суспільство, громада, громадянські права, відкрите суспільство, група тиску, делегування влади, дестатизація, інновація, інститути громадянського суспільства, кондомініум, конформізм, масове суспільство, плебісцит, соціальні стратифікації, середній клас, етатизм.*

Список рекомендованої літератури

Основна:

1. Аляєв Г.Є. Політологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Г. Є. Аляєв. - Вид. 3-тє, випр. та допов. - Полтава : АСМІ, 2012. - 319 с.
2. Брегеда А. Ю. Основи політології: Навч. посібник. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2000. — 312 с.
3. Горлач Микола Іванович та Кремень Василь Григорович Політологія: наука про політику: Підручник для студ.ВНЗ // МОН України - Київ: ЦУЛ, - 2009. - 836с.
4. Піча В. М., Хома Н. М. Політологія : підручник для студ. вищ. закладів освіти. – 5-те вид., стер. – Л. : Новий Світ-2000, 2008. – 304 с.
5. Політологія : підручник // за ред. проф. М. П. Требіна - Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - Х. : Право, 2013. - 414 с.
6. Політологія: підруч. для студ. ВНЗ // за ред. О.В.Бабкіної, В.П.Горбатенка - К.: Академія, - 2010. -567с

Додаткова:

1. Аристотель. Політика / Перекл. з давньогр. О.Кислюка. – К.: Основи, 2000. – 237 с.
2. Політологія. Кн. перша: Політика і суспільство. Кн. друга: Держава і суспільство / А.Колодій, В.Харченко, Л.Климанська, Я.Космина. – К.: Ельга – Н, Ніка–Центр, 2000. – 584 с.
3. Політологія. Кінець ХІХ – перша половина ХХ ст. Хрестоматія / За ред. О.І.Семківа. – Львів: Світ, 1996. – 800 с.

Методичні рекомендації

Ключовим елементом демократичної держави є наявність розвиненого громадянського суспільства. Його мета – знаходження консенсусу між інтересами держави та окремих громадян, їх вільних об'єднань та асоціацій.

Потрібно уявити, що громадянське суспільство існує поряд з державою та її владними структурами, воно не протистоїть державі, як стверджують деякі політологи, а співіснує у межах гарантованих прав і під захистом держави.

Щоб зрозуміти це явище, студент повинен розглянути еволюцію теорії громадянського суспільства від античності до наших днів. Поняття "громадянське суспільство" у різних варіаціях існує у теоріях античних філософів, але воно ототожнюється з поняттям "держави". В середні віки виникають елементи "громадянського суспільства" – муніципальне самоврядування у містах, цехові корпорації, торгові гільдії та інше. Розквіт теоретичної думки приходить на період Нового часу та сучасної історії. Студент повинен ретельно ознайомитися з поглядами Дж.Локка, Ш.Монтеск'є, Ж.Ж.Руссо, К.Маркса, Г.Гегеля.

Сфера існування громадянського суспільства – це реалізація соціальних, економічних, культурних, релігійних та інших приватних громадянських інтересів, які не потребують державного втручання. Влада може обмежувати рівень громадянських прав та свобод у своїх інтересах, але мета існування громадянського суспільства – обмежити вплив владних структур на приватне життя громадян.

Зверніть увагу, що соціальними інститутами громадянського суспільства є сім'я, заклади освіти, засоби масової інформації, профспілки та інші громадянські об'єднання, церква. Всі ці заклади націлені на впорядкування співіснування людей за допомогою не тільки державного закону, але й громадянського контролю. Громадянське суспільство може розглядатися як продукт буржуазного суспільства, як спосіб існування і соціальна основа правової соціальної держави.

Далі потрібно зупинитися на розгляді економічного, політичного, соціокультурного підґрунтя існування громадянського суспільства.

Соціальною базою громадянського суспільства є середній клас, доля якого у розвинених країнах доходить до 70% населення. Вони є носіями традицій, норм, знань, високої політичної свідомості та культури.

Ознаками розвинутого громадянського суспільства є рівень відкритості влади і суспільства, роздержавлення приватного життя громадян, існування різноманітних форм власності та проявів соціально-політичних свобод. Громадянське суспільство неможливо без існування органів місцевого самоврядування. Зверніть увагу на їх структуру і функції. Ви повинні знати ознаки правової держави, історію її становлення та зміст цього політичного явища.

Студенти повинні навчитися проводити самостійний аналіз стану розвитку громадянського суспільства у будь-якій країні. Наприклад, в Україні, як і в інших країнах існує багато проблем у відносинах «держава – громадянське суспільство – громадянин». Радянський тоталітаризм блокував формування інститутів громадянського суспільства. Багато його елементів неможливо ввести «зверху», вони повинні сформуватися самостійно.

Розгляньте, які економічні, соціальні та політичні чинники протидіють формуванню громадянського суспільства в Україні.

Тема 10 : Політичні процеси та політичні партії.

План

1. Складові компоненти та історичні форми політичного життя суспільства.
2. Зміст та форми політичної діяльності.
3. Особливості політичних процесів в Україні.
4. Структура, функції, типи політичних партій за різними ознаками.
5. Функції політичних партій. Партійне будівництво в Україні.
6. Діяльність партій в тоталітарному та демократичному суспільстві.

Ключові поняття: *політичне життя, політичний процес, політична участь, політична партія, громадська організація, масова партія, кадрова партія, партія виборців, представницькі партії, мобілізуючі партії, партійна система, типи партійних систем, політичний плюралізм.*

Список рекомендованої літератури

Основна:

1. Аляев Г.Є. Політологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Г. Є. Аляев. - Вид. 3-тє, випр. та допов. - Полтава : АСМІ, 2012. - 319 с.
2. Брегеда А. Ю. Основи політології: Навч. посібник. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2000. — 312 с.
3. Горлач Микола Іванович та Кремень Василь Григорович Політологія: наука про політику: Підручник для студ. ВНЗ // МОН України - Київ: ЦУЛ, - 2009. - 836с.

4. Піча В. М., Хома Н. М. Політологія : підручник для студ. вищ. закладів освіти. – 5-те вид., стер. – Л. : Новий Світ-2000, 2008. – 304 с.
5. Політологія : підручник // за ред. проф. М. П. Требіна - Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - Х. : Право, 2013. - 414 с.
6. Політологія: підруч. для студ. ВНЗ // за ред. О.В.Бабкіної, В.П.Горбатенка - К.: Академія, - 2010. -567с

Додаткова:

1. Аристотель. Політика / Перекл. з давньогр. О.Кислюка. – К.: Основи, 2000. – 237 с.
2. Політологія. Кн. перша: Політика і суспільство. Кн. друга: Держава і суспільство / А.Колодій, В.Харченко, Л.Климанська, Я.Космина. – К.: Ельга – Н, Ніка–Центр, 2000. – 584 с.
3. Політологія. Кінець XIX – перша половина XX ст. Хрестоматія / За ред. О.І.Семківа. – Львів: Світ, 1996. – 800 с.

Методичні рекомендації

Політичне життя суспільства – одна з найширших категорій політології і часто використовується для позначення всієї політичної сфери та її компонентів у динаміці їх розвитку. Слід зауважити, що у різних епохах, в різних країнах в залежності від рівня розвитку формації, від типу політичного режиму, зміст і історичні форми політичного життя значно змінювались. Студент повинен ознайомитись з можливими визначеннями поняття «політичне життя суспільства» і зробити висновок, щодо його складових компонентів: політичної діяльності, політичної участі, політичного процесу, політичної свідомості.. Наведіть будь ласка визначення цих ключових понять.

Важливим є положення, що однією з центральних проблем політичного життя є збереження стабільності і динамізму політичного життя. В цьому зв'язку студент повинен знати, що засобами досягнення політичної стабільності є утворення позитивної інтегративної ідеї розвитку, своєчасне вирішення соціально-економічних проблем окремих соціальних груп та регіональних утворень, розв'язання національних, релігійних та культурних проблем, встановлення мораторію на політичні страйки тощо. Загалом політична стабільність забезпечується, коли і в політичній владі і в опозиції є настрій на єдині форми проявів політичного життя: конструктивний консенсус та компроміс, коли влада зацікавлена в подальшій легітимізації дій раціонально-правовим шляхом. До інших форм відносяться політичні демонстрації, пікети, страйки, мітинги, маніфестації. Доцільним буде зробити висновок, які саме шляхи збереження стабільності політичного життя використовують в нашій державі.

Особливу увагу слід приділити ролі правової регламентації політичних процесів як складової політичного життя. Рекомендуємо з'ясувати які саме різновиди політичних процесів відбуваються зараз в Українській державі.

Слід пам'ятати, що важливим елементом політичного життя суспільства є діяльність політичних партій. Вони є центром кристалізації політичних інтересів, засобом контролю діяльності уряду, розвитку демократії, громадянського суспільства, формування громадської думки. В цьому зв'язку рекомендуємо студентам з'ясувати передумови виникнення політичних партій, їх ознаки і соціально-політичні функції. Оскільки політичні партії не єдиний прояв політичної активності має і в суспільстві існують ще й громадські організації і рухи, різноманітні групи інтересів, слід виділити відмінності між політичними партіями і іншими громадськими об'єднаннями. Рекомендуємо зробити це за наступними критеріями: мета утворення, соціальна база, ідейна орієнтація, ставлення до влади, організаційна структура, членство, електорат, наявність політичних програм..

Важливою є проблема типології політичних партій. Рекомендуємо з'ясувати, які саме підходи до цієї проблеми існують. Пропонуємо вам класифікувати політичні партії за такими критеріями: організаційна структура, чисельність, ставлення до електорату, внутрішня дисципліна, ставлення до інших політичних сил тощо (М. Дюверже, Р. Міхельс, С. Коен, В. Парето) і т.д.

Сукупність політичних партій певного суспільства і система взаємозв'язків між ними і державою називається партійною системою. Користуючись рекомендованою літературою студент повинен з'ясувати яка типологія партійних систем існує. Рекомендуємо виділити критерії за якими ведеться поділ систем на одно-, дво- і багатопартійні. Використовуючи класифікацію систем за Дж. Сарторі студент має з'ясувати переваги і недоліки кожної з партійних систем і зробити висновки щодо правової регламентації діяльності партій. Як висновок студент має дати розгорнуту характеристику політичного життя і партійної системи сучасної України.

Тема 11: Громадські рухи. Групи впливу та публічна політика.

План

1. Поняття, типи і роль громадянських рухів у політичному процесі.
2. Функції, методи впливу і можливості груп тиску.
3. Правова регламентація діяльності громадських об'єднань.
4. Розвиток громадсько-політичних рухів в Україні.

Ключові поняття: *групи інтересів, групи тиску, лобі, громадські об'єднання, громадські організації, громадські рухи, самодіяльні громадські органи, реформаторські рухи, нові соціальні рухи, молодіжний рух, жіночий рух, теорія групових інтересів, модуль захисту групових інтересів.*

Список рекомендованої літератури

Основна:

1. Аляєв Г.Є. Політологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Г. Є. Аляєв. - Вид. 3-тє, випр. та допов. - Полтава : АСМІ, 2012. - 319 с.
2. Брегеда А. Ю. Основи політології: Навч. посібник. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2000. — 312 с.
3. Горлач Микола Іванович та Кремень Василь Григорович Політологія: наука про політику: Підручник для студ. ВНЗ // МОН України - Київ: ЦУЛ, - 2009. - 836с.
4. Піча В. М., Хома Н. М. Політологія : підручник для студ. вищ. закладів освіти. – 5-те вид., стер. – Л. : Новий Світ-2000, 2008. – 304 с.
5. Політологія : підручник // за ред. проф. М. П. Требіна - Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - Х. : Право, 2013. - 414 с.
6. Політологія: підруч. для студ. ВНЗ // за ред. О.В.Бабкіної, В.П.Горбатенка - К.: Академія, - 2010. -567с

Додаткова:

1. Аристотель. Політика / Перекл. з давньогр. О.Кислюка. – К.: Основи, 2000. – 237 с.
2. Політологія. Кн. перша: Політика і суспільство. Кн. друга: Держава і суспільство / А.Колодій, В.Харченко, Л.Климанська, Я.Косміна. – К.: Ельга – Н, Ніка–Центр, 2000. – 584 с.
3. Політологія. Кінець ХІХ – перша половина ХХ ст. Хрестоматія / За ред. О.І.Семківа. – Львів: Світ, 1996. – 800 с.

Методичні рекомендації

Громадські об'єднання і рухи, їх діяльність є основою громадянського суспільства, системою вільних соціальних форм життєдіяльності людей, які функціонують поряд з партійною формою соціально-політичного буття. Їх соціально-політичне призначення полягає, насамперед, в тому, що вони допомагають людям у розв'язанні проблем повсякденного життя, відкривають можливості для широкого виявлення соціально-політичної ініціативи. Тому, приступаючи до вивчення цієї теми, слід усвідомити, що спектр соціальних одиниць, що відносяться до громадських об'єднань і рухів дуже обширний. Насамперед, студент повинен запам'ятати, що головним принципом громадських об'єднань є їх добровільність. Адже це формування громадян на основі їх вільного і свідомого волевиявлення і спільності інтересів. Головною метою їх утворення є захист різноманітних – громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних прав, інтересів як

окремих індивідів так і певних спільнот. Рекомендуємо звернути увагу на правове забезпечення діяльності різноманітних громадських об'єднань. Нагадаємо, що в більшості сучасних демократичних країн подібні утворення мають право на участь в формуванні державної влади, реалізовувати законодавчу ініціативу, представляти і захищати інтереси і права своїх членів у державних і громадських органах. Спираючись на цю тезу, а також на матеріал навчального посібника, студент має визначити і розшифрувати основні функції громадських об'єднань. Саме ці функції визначають місце і роль громадських організацій і рухів в політичній системі суспільства.

Спираючись на відповідні розділи підручника студент має провести типологію громадських об'єднань і організацій. Також студент повинен вміти виділити різницю між громадськими організаціями і суспільними рухами, між ними і політичними партіями, між громадськими організаціями і самодіяльними органами тощо. При цьому слід пам'ятати, що в будь-якому випадку розвиток громадських об'єднань і рухів – це шлях до зростання ролі громадянського суспільства, що сприяє поступовому соціально-культурному піднесенню народу і кожної особистості, демократизації, розширенню прав і свобод людини, зміцненню гарантій її захищеності.

В західній політології дуже часто зустрічається поняття «групи інтересів» та «групи тиску». Користуючись відповідним матеріалом посібника, рекомендуємо визначити сутність поняття «групи тиску» та їх суспільні функції і методи діяльності. Студент повинен вміти відповісти на запитання стосовно оцінки причин виникнення і соціального призначення груп інтересів в інтерпретації Дж. Медісона, А. Бенлі, Д. Трумена, М. Олсона, М. Дюверже і т.д. В цьому зв'язку, доречним є характеристика основних типів груп інтересів. Студент повинен вміти охарактеризувати такі різновиди як інституційні групи, неасоційовані, аномійні, громадські ініціативи тощо.

Рекомендуємо простежити взаємозв'язок між певною моделлю захисту групових інтересів (плюралістичною, патронажно - клієнтальною чи корпоративною) і історичними традиціями політичного розвитку того чи іншого суспільства. Спробуйте визначити, яка з цих моделей в більшій мірі притаманна українській державі.

Окрему увагу слід звернути на таке явище політичного життя як лобізм. Студент має дати визначення лобізму взагалі, як групі тиску, як політичній практиці, охарактеризувати існуючі форми лобізму, а також його позитивні і негативні функції. Спробуйте пояснити, чому в ряді країн лобізм законодавчо затверджений, а в інших так само законодавчо заборонений. Який зв'язок може існувати між лобізмом і корупцією і чи існує лобі в українській політичній середі.

В якості висновків студент має охарактеризувати громадську діяльність на Україні і дати їй оцінку спираючись на загальний матеріал теми.

Тема 12: Політичні еліти та політичні лідери.

План

1. Теорії виникнення еліт, характерні риси і функції.
2. Теорія „циркуляції” еліт.
3. Типи сучасних еліт та проблеми формування еліт у сучасній Україні.
4. Природа, соціальна сутність, та ознаки лідерів.
5. Взаємовідносини „лідер – народ” в тоталітарних та демократичних суспільствах.

Ключові поняття: *аристократія, авторитарне лідерство, бюрократія, вождизм, геронтократія, дисидент, імідж політичний, істеблішмент, маніпуляція, меритократія, месіанізм, плутократія, керівництво, харизма, етатизм, егалітаризм, еліта.*

Список рекомендованої літератури

Основна:

1. Аляєв Г.Є. Політологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Г. Є. Аляєв. - Вид. 3-тє, випр. та допов. - Полтава : АСМІ, 2012. - 319 с.
2. Брегеда А. Ю. Основи політології: Навч. посібник. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2000. — 312 с.
3. Горлач Микола Іванович та Кремень Василь Григорович Політологія: наука про політику: Підручник для студ.ВНЗ // МОН України - Київ: ЦУЛ, - 2009. - 836с.
4. Піча В. М., Хома Н. М. Політологія : підручник для студ. вищ. закладів освіти. – 5-те вид., стер. – Л. : Новий Світ-2000, 2008. – 304 с.
5. Політологія : підручник // за ред. проф. М. П. Требіна - Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - Х. : Право, 2013. - 414 с.
6. Політологія: підруч. для студ. ВНЗ // за ред. О.В.Бабкіної, В.П.Горбатенка - К.: Академія, - 2010. -567с

Додаткова:

- 1.Аристотель. Політика / Перекл. з давньогр. О.Кислюка. – К.: Основи, 2000. – 237 с.
- 2.Політологія. Кн. перша: Політика і суспільство. Кн. друга: Держава і суспільство / А.Колодій,В.Харченко, Л.Климанська, Я.Космина. – К.: Ельга – Н, Ніка–Центр, 2000. – 584 с.
3. Політологія. Кінець ХІХ – перша половина ХХ ст. Хрестоматія / За ред. О.І.Семківа. – Львів: Світ, 1996. – 800 с.

Методичні рекомендації

Людське суспільство існує у системі соціальних відносин «рівність-нерівність», що є соціальною основою нерівності людей. Серед соціальних прошарків однією з впливових соціальних груп є еліта, що в перекладі з французької означає «кращий», «відбірний».

Поділення людей на пересічних громадян та на еліту ми зустрічаємо у працях давньокитайських, грецьких та інших філософів світу. Студент повинен ретельно ознайомитися з теоріями виникнення та функціонування еліт таких дослідників як В.Парето, Г.Моска, Р.Міхельс, М.Бердяєва.

Ви повинні розглянути ознаки, які розділяють різні прошарки еліти у суспільстві у різні історичні часи. Слід звернути увагу, що у наші часи головними чинниками входження до еліти є громадське призначення чеснот та здібностей людини. Бути багатим та при владі ще не є умовою входження до еліти.

Зверніть увагу на механізм формування політичних еліт та їх функції у суспільстві. У науковій літературі є багато типологій еліти за різними критеріями – відкриті та закриті, легітимні та нелегітимні, законні та опозиційні, авторитарні, сословні та ліберальні. Для кожного часу та політичного режиму характерна своя провідна еліта.

Кожна еліта має свої вади та недоліки, які ведуть до зміни еліт. Зверніть увагу на спадщину вітчизняних мислителів Д.Донцова та В.Липинського, які мали свої погляди на шляхи формування та особливі риси української еліти. Політична еліта сучасної України формується за рахунок правлячої еліти колишнього СРСР, дисидентів радянських часів та нової генерації політичних діячів. Зверніть увагу на недоліки, які притаманні сучасній політичній еліті України – регіоналізм, відстоювання кланових або групових інтересів, некомпетентність та інше. Це є об'єктивне явище – сучасний політичний світ не зміг трансформуватися у дієздатну політичну еліту.

Політичні еліти та суспільство у цілому не можуть існувати без політичних лідерів. Лідер, що у перекладі з англійської означає «керівник», є провідною фігурою у суспільно-політичному житті суспільства. Студенту потрібно зупинити свою увагу на таких ключових питаннях, як сутність політичного лідерства, його функції, та класифікації політичного лідерства. Лідерство є відмінне явище від керування.

Існують різні концепції походження лідерства. До найважливіших теорій політичного лідерства відносять психологічну теорію, теорію рис, ситуаційну теорію та марксистську теорію. Зверніть увагу на наукові дослідження таких вчених як Є.Богардуса, В.Даля, З.Фрейда, Ф.Ніцше, Г.Леона, Е.Фромма, М.Вебера, Р.Такер, М.Херманн. Так, М.Вебер, поділяє лідерів за стилем панування на традиційних, харизматичних та раціонально-

легальних, К.Маркс виділяє революційних та консервативних лідерів. Сучасні дослідники поділяють лідерів на авторитарних та демократичних, формальних та неформальних.

Ви повинні усвідомити, що лідери є виразниками певних кіл і одна і та ж людина може виступати у різних ситуаціях з різними позиціями. У сьогоdnішньому часі вага лідерів-героїв знижується, їм на зміну ідуть формальні або раціонально-легальні типи лідерів. Соціальне призначення лідерів – інтеграція суспільства, соціальний арбітраж, комунікація влади і мас, патронаж, легітимізація влади. Проаналізуйте, які чинники впливають на такі процеси формотворення сучасних лідерів.

Тема 13 : Політична культура. Особистість і політика.

План

1. Структура та функції політичної культури.
2. Типологія рівней політичної культури в традиційному та сучасному суспільстві.
3. Механізм формування політичної культури певного типу.
4. Людина як об'єкт і суб'єкт політики. Вплив субкультури на процеси політичної соціалізації.
5. Типи політичної поведінки особистості.

Ключові поняття: *політична культура, види політичної культури, типи політичної культури, політична субкультура, політичні знання, політичний досвід, політична свідомість, політична поведінка, політичні цінності, політичні орієнтації і установки, патріархальна політична культура, підданська політична культура, активістська політична культура, політична соціалізація, політичне відчуження.*

Список рекомендованої літератури

Основна:

1. Аляев Г.Є. Політологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Г. Є. Аляев. - Вид. 3-тє, випр. та допов. - Полтава : АСМІ, 2012. - 319 с.
2. Брегеда А. Ю. Основи політології: Навч. посібник. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2000. — 312 с.
3. Горлач Микола Іванович та Кремень Василь Григорович Політологія: наука про політику: Підручник для студ.ВНЗ // МОН України - Київ: ЦУЛ, - 2009. - 836с.
4. Піча В. М., Хома Н. М. Політологія : підручник для студ. вищ. закладів освіти. – 5-те вид., стер. – Л. : Новий Світ-2000, 2008. – 304 с.
5. Політологія : підручник // за ред. проф. М. П. Требіна - Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - Х. : Право, 2013. - 414 с.
6. Політологія: підруч. для студ. ВНЗ // за ред. О.В.Бабкіної, В.П.Горбатенка - К.: Академія, - 2010. -567с

Додаткова:

1. Аристотель. Політика / Перекл. з давньогр. О.Кислюка. – К.: Основи, 2000. – 237 с.
2. Політологія. Кн. перша: Політика і суспільство. Кн. друга: Держава і суспільство / А.Колодій, В.Харченко, Л.Климанська, Я.Косміна. – К.: Ельга – Н, Ніка-Центр, 2000. – 584 с.
3. Політологія. Кінець ХІХ – перша половина ХХ ст. Хрестоматія / За ред. О.І.Семківа. – Львів: Світ, 1996. – 800 с.

Методичні рекомендації

Розвиток суспільства, держави, складових елементів політичної системи відбувається під визначним впливом культури взагалі і політичної в тому числі. Приступаючи до вивчення цієї теми, пропонуємо звернути увагу на поняття культури загалом і її різновидів – матеріальної, духовної, політичної тощо. Спираючись на ці знання студент повинен визначити, чим саме політична культура відрізняється від інших складових загальнолюдської культури.

Для того, щоб краще розібратись з сутністю політичної культури, рекомендуємо розглянути її структурні елементи. Слід пам'ятати, що найважливішими чинниками політичної культури є політична свідомість і політична поведінка. Саме з сукупності їх стереотипів формується сутність політичної культури. Слід звернути увагу на її сутність (результат і процес віддзеркалення, засвоєння політичної реальності з урахуванням соціальних інтересів людей), зміст (політичні ідеї, теорії, погляди, інтереси, настрої, почуття), специфіку (високий ступінь відбиття соціально-класових інтересів та активний вплив на інші форми суспільної свідомості). Рекомендуємо простежити взаємозв'язок політичної свідомості з іншими компонентами політичної культури, а саме з політичними знаннями, політичним досвідом і психо-емоційним компонентом. Певну увагу слід приділити рівням політичної культури. Базуючись на цьому матеріалі, слід дати відповідь в чому виявляється особливість групової, масової, авторитарної і демократичної політичної свідомості.

Зауважимо, що в сучасній політичній науці безліч класифікацій політичної культури. В цьому зв'язку пропонуємо студентам визначити типи політичної культури, особливу увагу звертаючи на типологію політичних культур, запропоновану Г. Алмондом – патріархальну, підданську, активістську.

Студент, також, повинен з'ясувати, чим обумовлено існування політичних субкультур. Рекомендуємо студентам з'ясувати відмінності і умови виникнення регіональних, етно-лінгвістичних, вікових, соціально-економічних і інших політичних субкультур, приділити увагу впливу на формування політичної культури суспільства національної ментальності, ідеології, політичного і ідеологічного плюралізму, розвитку науки і освіти.

Отримані в ході попереднього вивчення висновки, студент має застосувати для характеристики політичної культури сучасної України.

На останньому етапі вивчення теми слід звернути увагу на роль особистості в політичному житті, оскільки індивіди є носіями політичної свідомості і культури. В цьому зв'язку доцільно звернути увагу на те які політичні статуси і ролі може грати індивід, від чого це залежить. Рекомендуємо студентам з'ясувати значення поняття «політична соціалізація» і простежити основні етапи політичної соціалізації особистості, та визначити фактори впливу на неї. В підсумку студент має визначити, як співвідносяться політична культура, політична соціалізація і права людини, і яке вони мають значення в руслі демократизації сучасного суспільства.

Тема 14: Політика і засоби масової інформації.

План

1. Інформаційна влада, її роль і функції в політичному житті.
2. Форми та методи діяльності ЗМІ.
3. Роль ЗМІ у демократичних процедурах.
4. Іллюзія свободи ЗМІ чи об'єкт маніпуляцій.

Ключові поняття: *засоби масової інформації, наблік-релейшенз, піар-технології, політична комунікація, маніпуляція, медіа-культура, громадянська думка, інформаційна блокада, імідж-мейкер, соціальний міф, інформаційний процес.*

Список рекомендованої літератури

Основна:

1. Аляєв Г.Є. Політологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Г. Є. Аляєв. - Вид. 3-тє, випр. та допов. - Полтава : АСМІ, 2012. - 319 с.
2. Брегеда А. Ю. Основи політології: Навч. посібник. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2000. — 312 с.
3. Горлач Микола Іванович та Кремень Василь Григорович Політологія: наука про політику: Підручник для студ.ВНЗ // МОН України - Київ: ЦУЛ, - 2009. - 836с.

4. Піча В. М., Хома Н. М. Політологія : підручник для студ. вищ. закладів освіти. – 5-те вид., стер. – Л. : Новий Світ-2000, 2008. – 304 с.
5. Політологія : підручник // за ред. проф. М. П. Требіна - Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - Х. : Право, 2013. - 414 с.
6. Політологія: підруч. для студ. ВНЗ // за ред. О.В.Бабкіної, В.П.Горбатенка - К.: Академія, - 2010. -567с

Додаткова:

1. Аристотель. Політика / Перекл. з давньогр. О.Кислюка. – К.: Основи, 2000. – 237 с.
2. Політологія. Кн. перша: Політика і суспільство. Кн. друга: Держава і суспільство / А.Колодій, В.Харченко, Л.Климанська, Я.Космина. – К.: Ельга – Н, Ніка–Центр, 2000. – 584 с.
3. Політологія. Кінець ХІХ – перша половина ХХ ст. Хрестоматія / За ред. О.І.Семківа. – Львів: Світ, 1996. – 800 с.

Методичні рекомендації

Засоби масової інформації у сучасному суспільстві з розгалуженою масовою культурою відіграють надзвичайно важливу роль у формуванні суспільної думки, мотивації діяльності людей та політиків. Метафорично ЗМІ називають «четвертою владою».

Розглядати цю учбову тему повинно з аналізу поняття і структури ЗМІ та їх функцій у суспільстві. Відмінна риса ЗМІ – це направлена соціальна і політична спрямованість, яка виявляється в необмеженому і надперсоніфікованому впливі на різні кола суспільства. Він більше ефективний ніж державний примус. За допомогою системи паблік-рілейшнз і пиар-технологій ЗМІ створюють нову політичну реальність і нові іміджі політиків.

Зверніть увагу на зміст таких функцій ЗМІ як інформаційну, соціалізацію, освітню, інтерактивну, мобілізаційну, критики та контролю та інші. Для політиків мати інформацію це означає мати владу, а мати можливість доводити інформацію – це означає подвійну владу.

Ви повинні знати, що існують правила відбору матеріалу у ЗМІ – пріоритетність та громадська важливість, сенсаційність матеріалу, новизна та ефективність подачі матеріалу, салонність до по верхнього аналізу. Особливо це притаманне телебаченню. ЗМІ формують картину подій різними методами, наприклад, – фрагментарною та послідовною подачею матеріалу. Вони дають можливість формувати у некваліфікованої аудиторії сприятливу для замовника суспільну думку. У демократичному суспільстві ЗМІ вільні від державної цензури, але вони підвладні корпоративним правилам поведінки та фінансовому контролю з боку власників ЗМІ. Оцінки ролі ЗМІ досить протилежні: ЗМІ можуть давати об'єктивний матеріал для громадського контролю, або ЗМІ створюють віртуальну дійсність, маніпулюють громадською думкою.

Зверніть увагу на термін «маніпуляція». У сьогоднішній лексиці він носить негативний характер. Маніпуляція – це дії, направлені на контроль за поведінкою людей, формування позитивних стереотипів у населення навіть всупереч своїм інтересам. Це ілюзія свободи вибору. Маніпулювання широко розповсюджене у різних політичних системах. Політичному режиму і опозиції дуже вигідно формувати стереотипи та світогляд людини. Студент повинен засвоїти, що межами маніпулювання є його теоретичні знання, вміння і навички аналізу та власний досвід.

Неможливо контролювати індивідуальну свідомість навіть у суспільстві «масової культури». Потрібно знати методи маніпуляції: навішування ярликів, замовчування невігідної інформації, прямої підтасовки фактів брехливими коментарями, використання полу правдивої інформації при висвітленні значущих подій.

Зверніть увагу на технічні прийоми у сучасному маніпулюванні – від галасливих шоу-вистав до професійно розробленого впливу за допомогою музичної ритміки, світової гами, сканування лозунгів, введення атрибутики та іншого. Ця професійна діяльність називається імідж-мейкерством.

Слід визначити, що існують об'єктивні межі маніпуляції суспільною свідомістю з боку ЗМІ. По-перше, це комерційна і політична конкуренція між різними виданнями та телеканалами, по-друге, це плюралізм поглядів та оцінок політичної реальності, по-третє, це громадський та індивідуальний контроль за діяльністю ЗМІ за допомогою закону та судових

установ. Студент повинен знати, що інформаційна влада повинна бути підконтрольною суспільству.

Тема 15: Політична модернізація. Конфлікти і кризи у суспільно-політичному житті.

План

1. Поняття модернізації як різновиду соціального конфлікту.
2. Проблеми вибору моделі модернізації. Історичний досвід.
3. Джерела і чинники політичного конфлікту у тоталітарній і демократичній державі.
4. Проблема міжнародної стабільності: форми і методи припинення конфліктів.

Ключові поняття: *конфлікт, компроміс, революція політична, революція соціальна, бунт, страйк, державний заколот, війна, криза, антагоністичні протиріччя, повстання, путч, переворот, громадянська непоко́ра.*

Список рекомендованої літератури

Основна:

1. Аляев Г.Є. Політологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Г. Є. Аляев. - Вид. 3-тє, випр. та допов. - Полтава : АСМІ, 2012. - 319 с.
2. Брегеда А. Ю. Основи політології: Навч. посібник. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2000. — 312 с.
3. Горлач Микола Іванович та Кремень Василь Григорович Політологія: наука про політику: Підручник для студ.ВНЗ // МОН України - Київ: ЦУЛ, - 2009. - 836с.
4. Піча В. М., Хома Н. М. Політологія : підручник для студ. вищ. закладів освіти. – 5-те вид., стер. – Л. : Новий Світ-2000, 2008. – 304 с.
5. Політологія : підручник // за ред. проф. М. П. Требіна - Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - Х. : Право, 2013. - 414 с.
6. Політологія: підруч. для студ. ВНЗ // за ред. О.В.Бабкіної, В.П.Горбатенка - К.: Академія, - 2010. -567с

Додаткова:

1. Аристотель. Політика / Перекл. з давньогр. О.Кислюка. – К.: Основи, 2000. – 237 с.
2. Політологія. Кн. перша: Політика і суспільство. Кн. друга: Держава і суспільство / А.Колодій, В.Харченко, Л.Климанська, Я.Косміна. – К.: Ельга – Н, Ніка–Центр, 2000. – 584 с.
3. Політологія. Кінець ХІХ – перша половина ХХ ст. Хрестоматія / За ред. О.І.Семківа. – Львів: Світ, 1996. – 800 с.

Методичні рекомендації

Теорія політичного розвитку – це відносно нове політичне явище, яке виникло у другій половині ХХ ст., як спроба зрозуміти розвиток суспільства не з марксистських позицій. Весь світ поділяється на два типи суспільства – традиційне та сучасне. Студент повинен пригадати характеристики цих двох типів суспільства з курсу «Соціологія».

Політичний розвиток – це є готовність політичної системи до ефективної адаптації к реаліям сучасного світу, до відтворення нових сучасних політичних інститутів та до діалогу між електоратом та владою.

Ви повинні розглянути зміст головних критеріїв політичного розвитку: здібності політичної системи до інновації, здібності до мобілізації ресурсів, та здібності до виживання.

Центральну роль у цієї теорії відіграє концепція політичної модернізації. Ви повинні знати, що у суспільному розвитку існують два шляхи – революційний та еволюційний.

Мета концепції політичної модернізації – пояснити, як і за допомогою яких методів можливо перейти від традиційного до сучасного (індустріального) суспільства. Проблема вибору варіантів модернізації розглядається ліберальним крилом (Р.Даль, Г.Даль, Л. Пай) і консервативним крилом політологів (С. Хантігтон, К. Дейч, Х. Ліндз).

По-перше, модернізація сприймалася як копіювання західних моделей розвитку. Та практика не підтвердила цю концепцію. Наприкінці ХХ століття за основу політичної

модернізації були взяті базові цінності демократичних суспільств, але шляхи їх досягнення враховували національну специфіку моделі. Ви повинні розглянути, які пріоритетні цілі має на увазі політична модернізація у таких галузях як економіка, політика, культура, національні та соціальні відносини. У теоретичній думці виділяють такі етапи модернізації, як «первинна» (Західна Європа, США), та «вторинна» (Росія, Бразилія, Турція). Ви повинні провести аналіз цих двох типів політичної модернізації. Сьогодні ми стали свідками «третьої» хвилі демократизації у країнах пострадянського простору.

Одним з методів «політичної модернізації» суспільства є створення конфлікту. Ви повинні розглянути різні точки зору щодо природи політичного конфлікту. Існують функціоналістська (Г. Спенсер, Е. Дюркгейм, Т. Парсонс) та конфліктологічний підходи (К. Маркс, Л. Козер, Р. Дарендорф) до ролі конфлікту у суспільстві. Розглянувши це питання, студент повинен уявити для себе причини, які призводять до конфлікту та джерела виникнення політичних конфліктів.

Конфлікти можна розглядати як аномальне явище або як спосіб існування суспільства. У своєму розвитку політичні конфлікти проходять три основні стадії: перед конфліктна ситуація, конфлікт у дії, послаблення або подолання конфлікту.

Далі студент повинен звернути увагу на типологію політичних конфліктів – горизонтальні та вертикальні, відкриті та закриті, короткотривалі та довготривалі, внутрішні та зовнішні. Зверніть увагу на природу і форми політичної кризи.

У політичному процесі існують два шляхи розв'язання політичного конфлікту – мирний та збройний. Важливою умовою врегулювання конфлікту є різні стилі поведінки супротивників – силовий, реалістичний, ідеалістичний, інтегративний та інші. Політичне життя України, яка перебуває у стані політичної трансформації «третьої хвилі», дає багато матеріалу для практичного аналізу і придбання навичок самостійного мислення.

Питання до заліку

1. Предмет і метод політичної науки. Місце політології в системі суспільних наук.
2. Поняття та функції політики.
3. Співвідношення політики, релігії, економіки і права.
4. Політичні відносини, політична свідомість, політична організація як складові елементи політики.
5. Політична думка Стародавнього світу та середньовічні релігійно-політичні концепції.
6. Політична думка Нового часу.
7. Європейська політична думка ХУІІІ-ХІХ ст.
8. Основні течії і школи нової західної політичної науки.
9. Еволюція української політичної думки.
10. Сучасний стан розвитку політичної думки в Україні.
11. Поняття політичної влади. Суб'єкти та об'єкти політичної влади.
12. Ресурси політичної влади.
13. Легітимність політичної влади. Підстави легітимності.
14. Поняття політичної еліти. Класичні та сучасні теорії еліт.
15. Сучасний стан і тенденції розвитку політичної еліти України.
16. Поняття та основні ознаки політичного лідерства.
17. Системи класифікації політичних лідерів.
18. Поняття та механізм функціонування політичної системи.
19. Поняття та класифікація політичних режимів.
20. Загальна характеристика авторитарних політичних режимів.
21. Поняття та основні ознаки демократії.
22. Особливості функціонування і розвитку посттоталітарних політичних режимів.
23. Поняття та структура громадянського суспільства.

24. Співвідношення громадянського суспільства і держави.
25. Держава, її ознаки, функції та місце у політичній системі суспільства.
26. Сутність монархії як форми державного правління. Особливості інституту монархії в сучасних умовах.
27. Поняття республіки. Характерні риси парламентської, президентської і змішаної форм республіканського правління.
28. Особливості форми державного правління і державного устрою України.
29. Поняття та основні принципи правової держави. Співвідношення правового і соціального принципів державності.
30. Основні шляхи формування правової держави в Україні.
31. Поняття та ознаки політичної партії. Місце партій в політичній структурі суспільства.
32. Поняття партійної системи. Типи партійних систем в сучасному світі.
33. Партійна система в сучасній Україні: особливості процесу формування та функціонування.
34. Політичні рухи та громадські об'єднання в Україні.
35. Поняття груп інтересів, їх роль у житті сучасного суспільства.
36. Поняття і функції політичної соціалізації.
37. Типи та основні етапи політичної соціалізації.
38. Поняття і основні різновиди політичної поведінки.
39. Електоральна поведінка. Мотиви електоральної поведінки.
40. Поняття політичного протесту, його основні різновиди.
41. Поняття, структура та функції політичної культури.
42. Політичні стереотипи, символи та міфи в системі політичних уявлень.
43. Політичні субкультури. Специфіка молодіжної політичної субкультури.
44. Регіональні особливості сучасної політичної культури в Україні.
45. Поняття, основні властивості та функції політичної ідеології.
46. Класифікація сучасних політичних ідеологій.
47. Політичний розвиток та політична модернізація.
48. Поняття і сутність політичного конфлікту. Основні підходи до вивчення політичних конфліктів.
49. Стадії розвитку політичного конфлікту.
50. Типологія політичних конфліктів.
51. Поняття політичної кризи. Види політичних криз.
52. Поняття та основні різновиди виборчої системи.
53. Виборча система в Україні.
54. Основні етапи виборчого процесу. Роль передвиборної кампанії у виборчому процесі.
55. Природа, зміст і основні принципи міжнародної політики.
56. Міжнародні відносини на сучасному етапі: характеристика і тенденції розвитку. Україна в системі міжнародних відносин.
57. Структура, функції і категорії геополітики.
58. Основні геополітичні регіони сучасного світу. Місце України в сучасній геополітичній картині світу.
59. Поняття та класифікація глобальних проблем сучасності. Політичні способи вирішення глобальних проблем людства.
60. Міжнародна безпека і глобальний політичний процес: проблеми формування нового міжнародного політичного порядку.

Література

1. Брегеда А. Ю. Основи політології: Навч. посібник. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2000. — 312 с.
2. Гелей С, Рутар С. Політологія: Навч. посібник. 3 вид., перероблене і доповнене. - К.: Знання, 1999. - 427с.
3. Політологія у схемах, таблицях, визначеннях: Навч. посібник / За ред. І.С.Дзюбка, І.Г.Оніщенко, К.М.Левківського, З.І.Тимошенко. - К.: УФІМБ, 1999. - 161 с.
4. Політологія: Підручник / За заг. ред. І.С.Дзюбка, К.М.Левківського. - К.: Вища школа, 1998. -415 с.
5. Політологія. Підручник для студентів вузів / За ред. О.В.Бабкіної, В.П.Горбатенка. - К.: Академія, 1998. - 368 с.
6. Політологія: Курс лекцій / І.С.Дмитрів (керівник), О.М.Рудакевич, В.А.Кулик та ін. - Тернопіль: Астон, 1998. -158 с.
7. Основи політичної науки: Курс лекцій / За ред Б.Кухти. - Ч. 3. Політична свідомість і культура. - Львів: Кальварія, 1998. - 556 с.
8. Швидяк О.М. Політологія. Практикум: навч.-метод. посібник. - К.: ІЗМН, 1997. - 164 с.
9. Абетка українського політика. Довідник / М.Томенко (керівник авт. кол.). - К.: Смолоскип, 1997. - 218 с.
10. Бебик В.М. Політологія: Теорія, методологія, практика: Підручник. - К.: МАУП, 1997. - 248 с.
11. Білоус А.О. Політико-правові системи: світ і Україна: Навч. посібник. - К.: АМУПП, 1997. - 200 с.
12. Основи етнодержавознавства: Підручник / За ред. Ю.І.Римаренка. - К.: Либідь, 1997. - 656 с.
13. Основи політичної науки: Курс лекцій / За ред Б.Кухти. - Ч. 2. Політичні процеси, системи та інститути. -Львів: Кальварія, 1997. - 336 с.
14. Політологічний енциклопедичний словник: Навч. посібник для студентів вузів. - К.: Генеза, 1997. - 400 с.
15. Себайн Д.Г., Торсон Т.Л. Історія політичної думки. -К.: Основи, 1997. - 838 с.
16. Хто є хто в європейській та американській політичній науці. Малий політологічний словник / За ред. Б.Кухти. -Львів: Кальварія, 1997. - 288 с.
17. Лазоренко О.В., Лазоренко О.О. Теорія політології. Навч. посібник. - К.: Вища школа, 1996. - 179 с.
18. Політологія. Кінець ХІХ - перша половина ХХ ст. Хрестоматія / За ред. О.І.Семкіна. - Львів: Світ, 1996. - 800 с.
19. Рябов С.Г., Томенко М.В. Основи теорії політики. -К.: Тандем, 1996. -192 с.
20. Скиба В.Й., Горбатпенко В.П., Туренко В.В. Вступ до політології: Екскурс в історію правничо-політичної думки. -К.: Основи, 1996.-718 с.
21. Бодуен Ж. Вступ до політології. - К.: Основи, 1995. -174 с.
22. Політологія посткомунізму. Політологічний аналіз посткомуністичних суспільств. - К.: Політична думка, 1995. -368 с.
23. Томенко М.В. Українська перспектива: історико-політологічні підстави сучасної державної стратегії. - К.: Українська перспектива, 1995. - 103 с.
24. Українська політологія: витоки та еволюція / За ред. Ф.М.Кирилюка. - К.: Ватра, 1995. - 328 с.
25. Гаєвський Б. Українська політологія. Концептуальні засади. - К., 1994. - 144 с.
26. Кухта Б.Л. З історії української політичної думки: Тексти лекцій. - К.: Генеза, 1994. - 368 с.
27. Потульницький В.А. Теорія української політології: Курс лекцій. - К.: Либідь, 1993. - 191 с.
28. Конспект лекцій з курсу "Політологія" для студентів усіх форм навчання / І.С.Дмитрів, В.А.Кулик, О.М.Рудакевич та ін. -Тернопіль: ТІНГ, 1992. - 44 с.
29. Ніконенко В.М. Політологія (курс лекцій). -Тернопіль, 1992. - 256 с.
30. Основы политологии / Под ред. А.Боднара. - К., 1991. - 144 с.

Ж 85 **Політологія** : методичні вказівки до виконання самостійної роботи для студентів спеціальності 201 «Агрономія» денної форми навчання / О. М.Жук, О. О. Піменова. – Луцьк : Луцький НТУ, 2018. – 36 с.

Комп'ютерний набір та верстка: О. О. Піменова

Редактор: О. О. Піменова

Підп. до друку «__»_____2018 р. Формат А4. Папір офс.
Гарн. Таймс. Ум. друк. арк. 2,25. Обл.-вид. арк. 2,0
Тираж 50 прим.

Інформаційно-видавничий відділ
Луцького національного технічного університету
43018, м. Луцьк, вул. Львівська, 75
Друк – ІВВ Луцького НТУ